

Túróczi Imre

Képes-e kezelni a tudomány rurális térségek elnéptelenedésének veszélyét? Avagy a vidékfejlesztés csak komplex módon értelmezhető

Imre Túróczi

Is Science able to Manage the Danger of the Depopulation of Rural Areas? Or else Regional Development can only be Interpreted in a Complex Way

Összefoglalás

Magyarországon egy sajátos lakossági területi átrendeződés, belső migráció zajlik. Tény, hogy az elmúlt 10 évben a közép-magyarországi régióban növekedett az egy négyzetkilométerre eső lakosság száma, a többi hat régióban csökkent a lakosság és így a népsűrűség. Az „elnéptelenedés” irányába haladó régiókban nem csak a lakosság száma fogy, hanem annak összetételében is negatív folyamatok zajlanak. Az elvándorlást fokozza, hogy az egy főre eső GDP az uniós átlag 40-45%-át éri el. Súlyos kérdés, hogy hosszú, - de akár már középtávon is - akadályozza-e az elvándorlás és főleg az értelmiség elvándorlása a gazdasági fejlődést. A válasz sajnos egyértelmű igen, ezekben a régiókban veszélybe kerül az oktatás, a felsőoktatás, csökken a szolgáltatások fizetőképes kereslete stb. Rövid írásomban a Szolnoki Főiskola ezen a területen végzett tevékenységét mutatom be, igazolva, hogy a tudomány a fejlődés szolgálatába állítható.

Kulcsszavak: rurális térség, elvándorlás, gazdasági fejlődés, népesség megtartó képesség, innováció

Summary

A particular territorial reorganisation of the population, an internal migration is going on in Hungary now. The fact is that in the last 10 years the number of inhabitants per square kilometre has increased in the Central Hungarian Region; in the other six regions the number of inhabitants, and hereby the density of the population has also decreased. In the regions proceeding towards 'depopulation' not only the number of inhabitants is decreasing, but there are also negative processes taking place in the composition of the population. The migration from these areas is further intensified by the fact that the GDP per capita is 40-45% of that of the European Union average. It is a burning question if in the long term – or even in the medium term – the economic development is hindered by migration, mainly by the migration of the intelligentsia. Unfortunately the answer to this question is a definite yes. In these regions education and higher education are in danger, the effective demand for services is falling etc. In my short writing I present the activity of the College of Szolnok undertaken in this field to justify that science can serve development.

Keywords: rural area, migration from an area, economic development, ability to retain population, innovation

KUTATÁS CÉLJA, FORRÁSAI ÉS MÓDSZERE

A témakör feldolgozása során helyzetelemzésből indulok ki, igyekszem feltárni azt, hogy milyen lehetőségek vannak egy gazdaságilag elmaradott megyében – Jász-Nagykun-Szolnok megyében – a felzárkózásra és ahhoz hogyan tud hozzájárulni a Szolnoki Főiskola. A feldolgozás során megvizsgálom a statisztikai adatokat, elemzem azokat. Részletesen vizsgálom az intelligens szakosodás stratégiáját, mivel a közvélemény ebben látja a kitörés lehetőségét. Igazolni szeretném, hogy az S3 kiegészítő kormányzati intézkedések nélkül nem képes a probléma kezelésére, sőt annak elmélyülése következhet be. A témakörben korábban elvégzett kutatási eredményeket összegzem, majd javaslatot teszek azokra a K+F+I területekre és tevékenységekre, amelyek fejlesztése elősegíthetik a térség felzárkózását. A kutatási munkák előkészítése a "Tudásközponti funkciók bővítése, hálózatépítés a kutatások és a tudástranszfer-szolgáltatások területén" elnevezésű, TÁMOP-4.2.1/D-15/1/KONV számú pályázat anyagi támogatásával történt.

MAKROGAZDASÁGI HELYZETKÉP

Magyarország területét statisztikai régiókra bontották, amely egy adatgyűjtési és elemzési megosztást is eredményez. Az erőforrások, népesség stb. területi elhelyezkedése jelentősen befolyásolja az adott térség gazdasági teljesítményét, az ott élők életszínvonalát. A statisztikai régiók egyben meghatározzák az egyes települések gazdasági fejlettségére vonatkozó számításokat és befolyásolják az adott térség megítélését. Példaként említhetjük a Közép- Magyarország és Budapest esetét. A területi egység legintenzívebben fejlődő, legmagasabb teljesítményt produkáló városa Budapest. Természetes, hogy a nagy területen elfekvő régióknak vannak olyan részei, aminek a fejlettsége alacsonyabb szintű, így azokban a városokban található vállalkozások is kirekesztésre kerülnek a kiemelt támogatási körből, ahol az a lokális fejlettségi szint miatt

indokolt lett volna. Nem véletlen, hogy a Pest megye szeretne kiválni a régióból, hiszen az átlag torzító hatása rá nézve előnytelen következményeket eredményez.

A lenti térképen megfigyelhetőek a területnagyságban megnyilvánuló eltérések, amelyek szintén fejlesztési lehetőségekben megnyilvánuló eltéréseket eredményeznek. (Gondoljunk a közlekedésre, a mezőgazdaságra stb.) Ezen a ponton meg kell említeni a népsűrűség hatását is, ahol alacsonyabb a lakosság száma, ott az egy főre eső GDP sem tükrözheti a területek fejlettségbeli különbségeit.

A különbségek okán kijelenthetjük, hogy tökéletes mérőszám nincs, ezért fogom vizsgálni a népsűrűség alakulását is, amelynek változása okozat, de a későbbi fejlesztési irányok vonatkozásában meghatározó tényező is lesz.

A magyar gazdaság helyzete folyamatos javulást mutatott az elmúlt években, amit jól igazol a gazdasági növekedés, az egy főre eső GDP alakulása az elmúlt években. A bruttó hazai termék a gazdaság teljesítőképességét jelzi, érdemes annak fogalmát is áttekinteni igazolva az előbbi állítást. A Gross Domestic Product, bruttó hazai termék. Valamely országban általában egy év alatt előállított javak és szolgáltatások összessége, függetlenül attól, hogy azokat mely ország illetőségébe tartozó társaságok hozták létre. Gyakorlatilag az, amit megtermeltünk, és amelynek a fogyasztása hosszú távon biztosított. Könnyen belátható, hogy a GDP nagysága meghatározza a fogyasztás, lehetőséget teremt a fejlesztésre, forrást biztosít a közösségi fogyasztás – iskola, egészségügy stb. – számára. Azokban a térségekben, ahol ez alacsony az életszínvonal hosszú távon kedvezőtlenül fog alakulni.

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a területi eltérések jelentősek országon belül és az EU átlaghoz történő viszonyítás is – nyilvánvalóan – eltérő és kedvezőtlen képet mutat. Egy 2011-es adatokat feldolgozó tanulmány adatai szerint a területi különbségek a következően alakulnak.

1. sz. táblázat: Bruttó hazai termék (GDP) megoszlása és egy lakosra eső értéke 2011.

Megnevezés	GDP milliárd Ft	Részesedés %	Egy lakosra eső GDP ezer Ft	Egy lakosra eső GDP az országos átlag %-ban
Közép-Magyarország	13.492,7	48,8	4.531	163,5
Közép - Dunántúl	2.660,8	9,6	2.436	87,9
Nyugat - Dunántúl	2.802,4	10,1	2.819	101,7
Dél - Dunántúl	1.729,6	6,3	1.845	66,6
Észak - Magyarország	1.958,6	7,1	1.648	59,5
Észak - Alföld	2.606,8	9,4	1.764	63,7
Dél- Alföld	2.384,6	8,6	1.829	66,0

Forrás: A gazdasági folyamatok regionális különbségei KSH 2013. Budapest

A fenti táblázatból kitűnnek az eltérések az összeteljesítmény és az egy lakosra eső GDP-ben egyaránt. A KSH adatai egyértelműen igazolják Közép - Magyarország hatalmas előnyét, a területileg legkisebb régió termeli meg a bruttó hazai termék közel 49%-át és az egy főre eső érték az országos átlag 163,5%-a. Érdemes megjegyezni, hogy egyedül ez a területi egység mondhatja el magáról, hogy az egy lakosra eső GDP az EU átlagának 106%.

Magyarországon a közepesen fejlett régiók az EU átlag 66%-át, az elmaradottabb területek 39-43%-át teljesítik.

Sajnálatos tény, hogy négy magyarországi régió – Észak-Magyarország, Észak-Alföld, Dél-Dunántúl, Dél-Alföld – benne van az EU 20 legszegényebb területi egységében. [1]

A munkalehetőségek és jövedelmi viszonyok alakulása meghatározza a lakossági országon belüli migrációját. Az alacsonyabb jövedelmet biztosító területekről a „gazdagabbak” irányába vándorolnak el az emberek.

A statisztikai adatok azt igazolják, hogy a fejlett gazdasággal rendelkező területek népsűrűség növekszik, míg az elmaradottabbaké csökken. Az elmúlt három évben Közép – Magyarország népessége emelkedett, Nyugat – Dunántúl gyakorlatilag stagnált, a többi térség népessége pedig csökkenet. Egyértelmű az összefüggés – bár tudományosan itt nem igazolom – a gazdasági fejlettség és a népesség elvándorlása

között. Sajnos megfigyelhető az a jelenség, hogy falvak néptelenednek el és a lakosság életkor szerinti összetétele is kedvezőtlenül alakul. Az életkor szerinti összetétel mellett megfigyelhető e térségek esetében az iskolai végzettség szerinti összetétel kedvezőtlen változása. A Debreceni Egyetem tanulmánya szerint az Észak Alföld régió esetében ez markánsan kimutatható. [6]

A fenti gondolatmenetet követően érdemes megtekinteni a belső migrációról szóló statisztikai vizsgálat eredményét.

Az adatokat a 2 sz. táblázat részletezi.

2. sz. táblázat:

Népsűrűség alakulása (fő/négyzetkilométer)

Megnevezés	2005.	2010.	2015.
Közép - Magyarország	412	428	431
Közép - Dunántúl	100	99	96
Nyugat - Dunántúl	88	88	87
Dél - Dunántúl	69	66	64
Észak - Magyarország	94	90	87
Észak - Alföld	87	84	83
Dél - Alföld	75	72	69

Forrás: Világgazdaság, 2015. szeptember 21.

Az adatok szinkronban vannak az egyes számú táblázattal, vagyis az alapján prognosztizálható elvándorlás bekövetkezett az elmúlt években. Szomorú tény, de a hátrányosabb térségekben felfedezhetőek a falvak elnéptelenedésének jelei.

Sajnos a statisztikai adatok – a már hivatkozott tanulmány szerint – a külföldi tőke beáramlásának hasonló eloszlását mutatják, vagyis a legnagyobb intenzitás Közép – Magyarországra, Nyugat Dunántúlra koncentrálódik. Meg kell jegyezni, hogy – a tendencia fennmaradása mellett – valamelyest javultak a mutatók a többi országrészben is. Hasonló helyzetet igazolnak a számok a beruházások vonatkozásában.

Érdemes egy összehasonlító adatsort ebben az esetben is megtekintünk.

3. sz. táblázat:

Beruházási intenzitás alakulása régióként

Megnevezés	Egy lakosra eső beruházás az országos átlag %-ban
Közép - Magyarország	111,8
Közép - Dunántúl	96,6
Nyugat - Dunántúl	176,9
Dél - Dunántúl	68,5
Észak - Magyarország	62,4
Észak - Alföld	83,5
Dél - Alföld	81,0

Forrás: A gazdasági folyamatok regionális különbségei 2012, Központi Statisztikai Hivatal Budapest, 2013.

A beruházási intenzitás a gazdaság jövedelemtermelő képességével hasonlóan alakult. Feltételezhető, hogy a népesség elvándorlása, az alacsony beruházási ráta hosszú távra meghatározza a régiók fejlettségének eltérő állapotát.

Ebben a kérdéskörben még érdemes megfigyelni a kutatás – fejlesztés intenzitását, a K+F költségek alakulását. Az adatot a 4. számú táblázat tartalmazza.

4. sz. táblázat:

A kutatás-fejlesztés költségeinek alakulása Magyarországon 2012.

Megnevezés	Milliárd Ft
Közép - Magyarország	225,4
Közép - Dunántúl	27,4
Nyugat - Dunántúl	17,3
Dél - Dunántúl	16,9
Észak - Magyarország	12,6
Észak - Alföld	31,6
Dél - Alföld	27,1
Összesen	363,7

Forrás: A gazdasági folyamatok regionális különbségei 2012, Központi Statisztikai Hivatal Budapest, 2013.

Az adatok vizsgálatánál figyelemmel kell lennünk arra, hogy mely régiókban található nagyobb egyetemek, amelyek tevékenységük által megemelik a régió kutatási költségeit. A forrásként megjelölt írásból az is megfigyelhető, hogy ahol nagyobb összegben van jelen az államilag finanszírozott kutatás, ott a magán szféra intenzitása is jelentősebb. A spin – off vállalkozások jellemzően területileg is a kutató egyetemek köré csoportosulnak. A sajátos kölcsönhatás eredményét az oktatási intézmény mellett a környezet gazdasága is élvezi.

Az adatokból érzékelhető a Közép – Magyarország hatalmas előnye, az összes ráfordításnak mintegy 62%-a ebben a régióban realizálódik. Egy okkal ismét több, hogy a tőke, a munkaerő ebbe a térségbe vándoroljon. Feltehetjük a kérdést: „Mi volt előbb a tojás, vagy a tyúk?”

Természetesen ebben az esetben sem könnyű a válasz, hiszen a gazdasági fejletlenség, okozhatja az alacsony beruházási rátát, az alacsony K+F+I ráfordítást és a képzett munkaerő elvándorlását. Ez igaz, de mi okozta az alacsony gazdasági teljesítményt? Az előző három tétel egészen biztos. Kár ezen tovább meditálni, inkább le kell vonnunk egy következtetést. Az elmaradott gazdasági térségek a tiszta verseny körülményei között nem fognak tudni felzárkózni, hiszen

elmaradásuk szervesnek mondható és a jelenlegi helyzetük inkább gátolja a fejlődést, mint elősegítené a felzárkóztatást.

KÉPES-E AZ S3 FOLYAMATA ELŐSEGÍTENI A REGIONÁLIS KÜLÖNBBSÉGEK MÉRSÉKLŐDÉSÉT, VAGY INKÁBB NÖVELNI FOGJA AZT?

A kérdés egészen biztos provokatív, de tekintsük azt most egy segélykiáltásnak. Megítélésem szerint az intelligens szakosodás azáltal, hogy a meglévő hagyományokra épít dinamikusabb fejlődést biztosít azoknak a régióknak, amelyek jelenleg is magasabb szinten állnak. Ezzel az állítással nem vitatom az S3 jelentőségét és pozitív hatásait, de fontosnak ítélem, hogy az állam más eszközökkel segítsen felzárkózni az alulfejlett földrajzi területeknek.

Ezek után nézzük meg az S3 jelenlegi helyzetét, annak területi besorolásait. A rendszer alapvetően a meglévő előnyökre épít és azok fejlesztésére törekszik. A besorolás elkészítése során három szempont érvényesülési lehetőségére koncentráltak.

- Fenntartható növekedés, amelynek a feltétele a városi lakosság minél nagyobb aránya.
- Intelligens növekedés, amelynek feltétele a kutatóhelyek ráfordításának nagysága.
- Befogadó növekedés, amelynek feltétele a bevándorlási különbözet.

Abban az esetben, ha megvizsgáljuk a fenti feltételeket, akkor nyilvánvalóan annak pozitív jellege a kedvező. A jobb feltételek esetén került a megye a „magasabb” besorolásba.

A megyéket ennek megfelelően három kategóriába sorolták:

- Tudás régiók
- Ipari termelési zónák
- Alacsony tudás- és technológia-intenzitású régiók.

A típusrégiók megyéket az alábbi besorolás szerint tartalmazzák:

Tudás régiók:

- Budapest és Pest megye
- Baranya megye
- Csongrád megye
- Hajdú-Bihar megye
- Veszprém megye

Ipari Termelési zónák:

- Bács-Kiskun megye
- Borsod-Abaúj-Zemplén megye
- Fejér megye
- Győr-Moson-Sopron megye
- Jász-Nagykun-Szolnok megye
- Komárom-Esztergom megye
- Vas megye

Alacsony tudás- és technológiai intenzitású régiók:

- Békés megye
- Heves megye
- Nógrád megye
- Somogy megye
- Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
- Tolna megye
- Zala megye

Természetesnek tekinthetjük, hogy a tudásrégiók számíthatnak leginkább az innovációt támogató pályázatok kedvező elbírálására. Ebben az esetben ide kerülnek a források és a felgyorsuló fejlődés növekvő különbséget fog eredményezni a térségek között. Joggal merül fel a kérdés, miszerint akkor rossz elképzelés az S3?

A válasz természetesen nem, ez a stratégia a fennálló pozitív tényezőket igyekszik erősíteni és ezáltal jobban hasznosítani a forrásokat. Ez mindenképpen pozitív.

Gondoljuk azonban végig, mi történik kiegészítő állami beavatkozás nélkül? Kezdjük a gondolatokat azzal, hogy milyen feladatokat szán a stratégia az egyes kategóriákba sorolt megyéknek. [5]

a. „Hazánk tudásrégiói:

A szakosodási irányokban kijelölt területeken a makro térség és Európa meghatározó szereplőivé válnak, a tudáscentrumok megerősítésével és a vállalkozói szféra bevonásával olyan versenyelőnyökre tesznek szert, amelyek a nemzetközi élménybe emelik a választott szakosodási irányokban előállított tudást és termékeket. Az intelligens növekedés hazai szinten továbbgyűrűző hatása a többi régió felemelkedését is magával hozza.

b. Az ipari termelési zónákban:

A szakosodási irányokban kijelölt területen működő K+F+I tevékenység következtében a régiók be tudnak kapcsolódni az innovációs láncba, nagy hozzáadott értékű termékek fejlesztése révén sikeres beszállítókká válnak, elsősorban a KKV szektor megerősödésével. A fenntartható növekedési pályára állással a régióknak lehetőségük nyílik arra, hogy saját tudásközpontokat hozhassanak létre a szakosodási irányaik mentén, ezáltal tudásrégióvá váljanak.

c. Az alacsony tudás- és technológia-intenzitású régiókban:

A szakosodási irányokban megjelölt területeken innovatív megoldásokkal (ún. követő innovációval) és korszerű fejlesztésekkel a tradicionális ágazatok megújulnak, élénkebb K+F+I tevékenységet hoznak létre. A régiókban a befogadó növekedés következményeként a régió élhetőbbé válik, munkahelyek jönnek létre és megszűnik az elvándorlás.”

A tagolást természetesnek tartom, és a konkrét célra rendelkezésre álló források leghatékonyabb felhasználási lehetőségét biztosítják. A veszélyt abban látom, hogy a K+F+I források felhasználásának legnagyobb része továbbra is a fejlett régiókban kerül felhasználásra. (4. sz. táblázat) Ne feledkezzünk meg arról a tényről, hogy a központi fejlesztési, kutatási célú forrásokat jelentős mértékben kiegészíti a vállalkozások szerepvállalása. Ez természetesen a fejlettebb régiókban fokozottan megnyilvánul.

Úgy érzem, hogy a fenti célkitűzésekben szereplő „előrelépés” lehetősége nem adott kiegészítő források nélkül az ipari termelési zónákban, az alacsony tudás – és technológia – intenzitású régiókban pedig végképpen kizárt.

Az alcímben szereplő kérdésre nem tudok megadni a választ, arról pusztán megalapozottnak mondható véleményünk lehet. Ezen gondolatsor után nézzük meg, hogy mit tehet egy összeolvadás előtt álló vidéki főiskola a térség fejlesztéséért? Konkrétan a Szolnoki Főiskoláról beszélünk, amely rövidesen összeolvad a Kecskeméti Főiskolával és együttesen „Alkalmazott Tudományok Egyetemeként” folytatja tevékenységét.

A HELYBEN MŰKÖDŐ FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE

A gondolatsor kezdjük azzal, hogy mi a szerepe a vidéki városokban működő felsőoktatási intézményeknek. Ez kicsit összetettebb és más, mint a nagy egyetemvárosokban található egyetemeknek. A feladatot a következőkben foglalhatjuk össze:

- Oktatási feladatok ellátása a helyben élő fiatalok számára. Ez tulajdonképpen nem különbözik a nagy egyetemek teendőitől, de ki kell emelni, hogy sok fiatalnak a közelben található főiskola/egyetem az egyetlen esély a továbbtanulásra. Ha ez a lehetőség megszűnik, akkor a fiatalok elvándorlása felgyorsul és a már sokat emlegetett kedvezőtlen országon belüli migrációs folyamatok is állandósulnak.
- A helyi értelmiség megtartása és annak bevonása a térség tudományos, gazdasági és társadalmi folyamataiba. Minden nagyobb közösségnek kell, hogy legyen egy szellemi magja, egy higgadt tanácsadó csoportja. Ebben a körbe kell szervesen beilleszkednie a felsőoktatás tudományos erejének.
- A helyi kulturális, tudományos élet szervezése és más hasonló területen működő szervezetek szakmai és – sok esetben –infrastrukturális támogatása.

- Végére hagytam a területi fejlesztést biztosító tudástranszfer biztosítását. A tudományos eredmények továbbítását, az oktatási anyag állandó korszerűsítését, az új technikák, technológiák bevezetésének kezdeményezését.

A Szolnoki Főiskola esetében az alábbi konkrét feladatok, eredmények említése igazolhatja, hogy van szerepe és lehetősége az intézménynek.

Az elmúlt időszak tendenciáiról elmondhatjuk, hogy az intézmény a képzésfejlesztés mellett nagy hangsúlyt fektetett a modern technológiák alkalmazására és azok terjesztésére. Kiemelhető ezek közül a megújuló energiák hasznosítására irányuló törekvés, amely geotermikus fűtés kiépítését, napkollektorok és napelemek nagyarányú hasznosítását jelenti. Ebben az évben üzembe helyezett kapacitások segítségével az intézmény elérte azt, hogy energiaszükségletének több, mint negyedét megújuló energiaforrások biztosítják. A technológia nem csak a költségek szempontjából fontos, hanem egy mintát ad a fiataloknak remélve, hogy az életszemléletté alakul.

A folyamatban lévő projektek esetében szintén célszerű néhányról említést tenni:

- Előkészítés alatt áll egy nagyváros tömegközlekedésének korszerűsítését biztosító projekt műszaki és gazdasági megvalósíthatóságán vizsgálata. A remények szerint sikerül elektromos buszok beszerzésének előkészítésében szakmai munkával részt venni.
- Előkészítés alatt áll egy mintaüzem létesítése, amely növényi hulladékokból állít elő biomasszát és abból hasznosítható hő- és villamos energiát.
- Előkészületben van egy központi szerver kialakítása, amely lehetőséget jelent nagy mennyiségű adatok tárolására és ezáltal több intézmény kiszolgálására. (Kórház, önkormányzat, oktatási intézmények stb.) A szolgáltatás bevezetésével jelentősen

növelhető az adat biztonság, jelentős mennyiségű gépbeszerzés, energia és egyéb költség takarítható meg.

- Folyamatban egy halászati gazdaság korszerűsítését, valamint a Tisza hal állományának stabilizálását célzó kutatási program előkészítése.
- Szakmai támogatást nyújt az intézmény egy kísérleti agrárgazdaság kiépítéséhez.

A felsorolt programok megvalósítása már az összevonást követően várható a két főiskola (Kecskeméti Főiskola és Szolnoki Főiskola) együttes szakmai erejével.

ÖSSZEFOGLALÁS

A magyar gazdaságnak egy időben több problémával kell szembenéznie. Ezek a hatékonyság növelésének igénye, a fejlesztések szükségessége, az országon belüli migráció miatt lakossági átrendeződés. Az uniós források 2014-2020 között jelentős összeget biztosítanak az innováció növelésére, a belső forrásteremtő erő kialakítására. A gazdasági kormányzat egyik válasza az „Intelligens szakosodási stratégia”, amely a már meglévő erőforrások, tapasztalatok felhasználásával a hagyományok továbbfejlesztésére épít. A beérkező pályázati juttatások felhasználásának valószínűleg ez a leghatékonyabb módja, de féltő, hogy a meglévő területi különbségek, fejlettségbeli szakadékok elmélyüléséhez, növekedéséhez vezet. Meggyőződésem, hogy kiegészítő állami beavatkozás nélkül a régiók fejlettségbeli elszakadásának felgyorsulása elkerülhetetlen. Természetesen vannak ilyen beépített mechanizmusok a pályázati rendszerben, de figyelni kell azok érvényre jutására.

A gazdaságilag elmaradott térségek fejlesztésében, felzárkózásában a felsőoktatásnak, a területen működő főiskoláknak, egyetemeknek jelentős, - talán nem túlzás kijelenteni – meghatározó szerepük van.

Ez feladat, lehetőség és egyben felelősség az intézményeknek és az őket körülvevő környezetnek egyaránt.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- [1] A gazdasági folyamatok regionális különbségei 2012, Központi Statisztikai Hivatal Budapest, 2013.
- [2] Dr Kaiser Tamás (szerk.): Jó állam jelentés, Nemzeti Köszolgálati Egyetem, Budapest 2015
- [3] Hornyák József: A gazdagabb országrészek felé vándorolnak az emberek. Világgazdaság 2015. szeptember 15.
- [4] Udvardi Attila (szerk.): MGYOSZ Vállalkozói évkönyv, Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége Budapest, 2015.
- [5] Nemzeti Intelligens Szakosodási Stratégia 2014. október 23.
- [6] Havas Éva: Az Észak Alföld régió és ezen belül megyéinek főbb jellegzetességei a statisztikai adatok és mutatószámok tükrében. Debreceni Egyetem, Budapest 2010.
- [7] Samuelson – Nordhaus: Közgazdaságtan, Közgazdasági és Jogi Kiadó Budapest, 1990.